

Märkbart många bj

Närmare en tredjedel av alla björnar som påskjuts i den svenska björnjakten kan i värsta fall vara skadeskjutna. Sverige och Balkan kartläggs. Författarna presenterar här sina resultat utifrån ett detaljerat jaktligt perspektiv, där träffsäkerheten är dålig. Många skadeskjutna björnar friskförklaras sannolikt också felaktigt då björnarnas

Foto: Jon Arnemo

En skadeskuten björn som angriper kan röra sig med en fart på 10-15 m/s (40-60 km/h). Det dödande träffområdet på en björn är mycket litet och hjärnans storlek är endast en som tennisboll.

Under 2006 startade ett projekt för att kartlägga tillvägagångssättet vid jakt efter björn i Sverige och Balkan. Projektet är ett samarbete mellan Norsk institutt for naturforskning, Høgskolen i Hedmark, Sveriges lantbruksuniversitet, Länsstyrelsen i Jämtland, Statens Veterinärmedicinska Anstalt, Jägarnas Centralorganisation och flera institutioner på Balkan. Från och med 2008 ingår också Finland i projektet. Data har insamlats via en enkät som distribuerats ut till alla björnskyttar. Den här artikeln baserar sig på 218 enkäter som samlats in i Sverige under 2006 och 2007.

Resultaten från vår undersökning samt information insamlad

lat från länsstyrelserna, visar att andelen skadeskjutna björnar är mycket hög i Sverige. Under 2006 och 2007 sköts totalt 295 björnar. Jägarna rapporterade att 22 procent av björnarna var vid liv då de återfanns och att de därmed räknas som skadeskjutna. Till detta kommer de 42 björnar som påsköts men inte återfanns. Av dessa räknades 13 som påskjutna och skadade, varför de även avräknades från den tilldelade kvoten. De övriga 29 bedömdes vara oskadda och räknades därför inte av från kvoten.

Avsaknad av blod på skottplats och i spårlopan, samt bristen på kompetenta hundar, gör att många av de friskförklarade

björnarna med stor sannolikhet var skadeskjutna.

I värsta fall betyder detta att skadeskjutningsfrekvensen blir hela 32 procent (107 av 337 påskjutna björnar). Detta är tre till fyra gånger högre skadeskjutningsfrekvens än de mest pessimistiska siffrorna för hjortdjur.

BJÖRNSTAMMEN OCH BJÖRNJAKTEN ÖKAR

Björnen var i stort sett fredad från 1913 till 1942. Björnstammen nådde en historiskt låg nivå runt 1930, då den uppskattades bestå av cirka 130 individer. Under 1943 infördes allmän jakt på björn i de tre nordligaste länen i landet och 1981 infördes licensjakt, vilket betyder att det angavs hur många björnar som fick skjutas. Under åren 1992-1996 tillämpades även en särskild hondjurskvot, vilket delvis kan förklara nedgången i antalet skjutna björnar under dessa år. Under 1998 sköts det för första gången, sedan fredningen, över 50 björnar under jakten. I takt med den ökande björnstammen har den årliga avskjutningen mer än tredubblats på tio år.

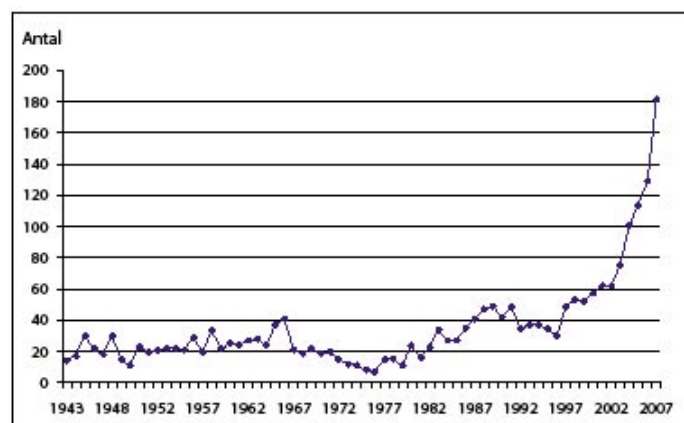
I dag är björnstammen i Sverige uppskattad till cirka 2900 individer (mellan 2680 och 3300) med en genomsnittlig årlig tillväxt på 4,8 procent de senaste

tio åren. Under höstens jakt får 233 björnar skjutas.

RISKEN ATT SKADESKJUTA BJÖRNAR ÄR STOR

Jämfört med älgjakten har jakten på björn kortare tradition och mindre omfattning i Sverige. Det finns en utbredd uppfattning om att björnen är "hårdskjuten". Det vill säga att den tål mer och lever längre efter påskjutning än hjortvilt. Vi anser att detta är en av många myter runt björnen som djurart. Det finns ingen dokumentation som visar att björnen klarar en träff i vitala organ bättre än andra däggdjur i motsvarande storlek. De har samma blodvolym (6-7 procent av kroppsvikten), hjärtstorlek (0,6 procent av kroppsvikten), hjärtfrekvens, blodtryck, lungvolym, andningsfrekvens, stressrespons och smärtrespons. Effekten av en projektil blir därmed densamma. Det finns därför ingen anledning att använda speciella vapen, kalibrar eller ammunition vid jakt på björn.

Även om jakten efter björn ofta pågår i kombination med älgjakten, är jaktsituationerna olika för de två arterna. Vid en jämförelse ser vi att olikheterna pekar mot att björnjakten medför större risk för skadeskjutning än älgjakten. Vi vet att skott mot

Antal björnar skjutna varje år i Sverige 1943-2007

örnar skadeskjuts

Det visar en ny studie från ett tvärvetenskapligt samarbetsprojekt där tillvägagångssättet vid björnjakten i Hälfthen av de första skotten som avlossas, sker mot björnar i rörelse och nästan 40 procent i en position tjocka lager av underhudsfett förhindrar blodspår.

djur i rörelse, dåliga skottvinklar, små träffområden och tät vegetation ökar risken för dåliga träffar och att detta kanske är de viktigaste orsakerna till skadeskjutning.

DATA FRÅN BJÖRNJAKTEN visar att björnen var i rörelse i 51 procent av tillfällena då första skottet avlossades, det vill säga att de flesta första skotten avlossades under förhållanden som medför en ökad risk för skadeskjutning.

Första skottet mot björn avlossas på kortare avstånd än för älg. I 53 procent av fallen var avståndet kortare än 40 meter, medan motsvarande siffra från älgjakten i Skandinavien är 30 procent. Man skulle kunna tro att korta skjutavstånd ger bättre träffar, men för detta krävs även att björnen står i en position som gör det lämpligt att avlossa skott.

Nästan 40 procent påsköts rakt- eller snett framifrån. Korta skjutavstånd, samt att björnen ofta står vänd mot skytten kan oftast relateras till att man använder löshund vid björnjakt. Björnens beteende gör att den ofta ställer sig i tät vegetation och att den då hela tiden vänder sig mot hunden och/eller hundförelaren.

MÅNGA DÅLIGA TRÄFFAR PÅ BJÖRNARNA

Veterinär Bengt Ole Rökens dissektionsstudier ligger till grund för förståelsen av björnens anatomi och framtagningen av Svenska Jägareförbundets så kallade "Björnklockan" – en anvisning av de vitala träffområdena hos björn i förhållande till position och skottvinkel. Björnen karakteriseras av att vara ett kompakt djur med stor muskelmassa och mycket underhudsfett, framförallt under hösten. Jämfört med älgen är björnen kortbent och liten. Även om det skjuts enstaka "rekordbjörnar" med levandevikt på över 300 kilo, visar data från

björnjakten 2006 och 2007 att den genomsnittliga levandevikten (vägd respektive beräknad) för alla skjutna björnar hamnar på cirka 120 kilo. Det är ungefär samma medelvikt som för älgkalvar.

När man skuter rakt eller snett framifrån mot en björn är träffområdet i vitala organ väsentligt reducerat och när björnen dessutom är i rörelse är risken för skadeskjutning mycket stor. Att så stor del som 22 procent av de påskjutna björnarna fortfarande var vid liv när de återfanns, kan ses som en indikation på dåliga träffar.

Resultaten visar även att björnskyttar avlossar fler skott per djur än älgjägare, cirka 2,0 skott mot björn och 1,5 mot älg. Skott för avlivning av skadat djur är inte

medräknade. Vi ser flera orsaker som kan bidra till att det avlossas flera skott mot björn:

1) jägaren vet att en skadeskjuten björn kan vara farlig och skuter därmed ett eller flera skott extra för att säkerställa en dödlig träff,

2) att skjuta mot en björn upplevs som svårt eftersom björnen är liten, låg och ofta i rörelse,

3) jägaren saknar erfarenhet av björnjakt och upplever situationen som ovan och stressande,

4) jägarna kan ha missuppfattat de skjutövningar, med många skott under kort tid, som ingår i Svenska Jägareförbundets björneftersöksutbildning.

En annan viktig parameter som kan indikera en dålig träff är flyktsträckan, det vill säga längden på spårlopan, från den

plats där björnen påsköts fram till den plats där den återfanns. Vid träff i centrala nervsystemet faller björnen omedelbart och blir sedan liggande. Centrala träffar i lungor, hjärta, inkluderat stora blodkärl som aorta, eller lever medför att djuret förblöder och förlorar medvetandet inom 20-30 sekunder. Perifera träffar i dessa organ, eller andra organ eller vävnadstyper kan medföra en betydligt längre flyktsträcka. För älg ligger den genomsnittliga flyktsträckan på 54 meter oavsett träff, djurets ålder och kön, medan motsvarande siffra för björn är 149 meter.

Detta är överraskande eftersom data från älgjakten visar att flyktsträckan blir kortare ju mindre djuret är. Effekten av en inträngande kula beror delvis på ▶

Foto: Jon Arnemo

Bilden visar en björn i en vanlig skottsituation vid björnjakt. Artikelförfattarnas slutsatser utifrån sin studie är följande: • Varannan björn var i rörelse när första skottet avlossades och mer än var tredje björn påsköts rakt eller snett framifrån. • Att björnen är ett förhållandevis litet och kortbent djur gör att den ofta är skydd bakom buskar och ris. • Eftersöken kompliceras av att jägarna, vid fyra av tio tillfällen, inte återfinns något blod, att få hundar klarar av att spåra en enskild björn, att var femte påskjutna björn återfinns vid liv samt att var åttonde påskjutna björn inte återfinns. • Jakt efter björn ställer högre krav, på både jägare och hund, än jakt efter älg.

sårkanalens storlek i förhållande till djurets storlek. Detta gör att förklaringen till de längre flyktsträckorna för påskjutna björnar är en större andel dåliga träffar.

EN PÅSKJUTEN BJÖRN VID LIV ÄR SKADESKJUTEN

Ett korrekt placerat skott i hjärta- lungregionen medför att djuret dör inom loppet av högst någon enstaka minut. Ett påskjutet djur som återfinns vid liv, räknas därför som skadeskjutet. En annan definition av skadeskjutning är vid de tillfällen då ett påskjutet djur inte återfinns inom en radie av 300 meter från skottplatsen. Detta baserar sig på att det tar 20-30 sekunder för ett djur att förlora medvetandet och falla ihop efter en central träff i lunga, hjärta eller lever. Ett djur i hög fart (10 m/s) hinner teoretiskt springa maximalt 300 meter under denna tidsperiod. Men ett djur kan också ligga skadat inom denna radie efter träff i ryggraden eller andra bärande skelettdelar. Om ett djur lever i flera minuter efter en påskjutning blir definitionen att det är frågan om en skadeskjutning, oavsett var djuret återfinns.

Vid älgjakt bedöms fynd av blod som en säker indikation på att älgen är skadeskjuten. När man däremot inte återfinns nå-

got blod, kan det vara frestande att friskförklara ett påskjutet djur. Våra data visar att det är tveksamt om denna praxis går att använda för påskjutna björnar. För 42 procent av de inrapporterade björnarna kunde inte jägarna hitta några spår av blod. Detta trots att björnarna var träffade och återfanns, samt att det rörde sig om genomskott i 71 procent av fallen.

Orsaken till avsaknaden av blodspår kan troligtvis bero på att björnen har ett ordentligt lager underhudsfett på hösten. Kroppsvarmt fett är mjukt och rörligt, vilket gör att en inträngande kula inte alltid skapar en permanent sårkanal. Efter det att projektilen passerat glider fettvävnaden tillbaka och förhindrar att blod läcker ut.

Att friskskriva en påskjuten björn till följd av att man inte återfinns något blod, är därför inte försvarligt. Enligt vår mening bör alla påskjutna björnar räknas som skadeskjutna om det inte är helt uppenbart att skottet missat, till exempel om kulan återfinns mellan skytten och den plats björnen stod. Björnens speciella anatomi gör dessutom att mycket blod på skottplatsen och längs spårlopan kan, i motsats till älg, tyda på en ytlig träff i hud och muskulatur.

Avsaknaden av blod i spårlopan gör också att det ställs andra krav på de hundar som används vid eftersök av björn. Resultatet från Skandinaviska Björnprojektets studie (Vang & Kvelperud, 2007) visar att de hundar som klarade av spårningen bäst, i genomsnitt bara klarade att spåra en enskild björn under 214 meter. Detta står i stark kontrast till de rapporter om genomförda eftersök av påskjutna björnar hösten 2007, som samlades in av Viltskadecenter. För de björnar som inte återfanns, var den genomsnittliga spårlängden 4,6 kilometer.

DET ÄR VIKTIGT att påpeka att enkätsvaren i fråga om de skjutna björnarna entydigt visar att björnen, i de allra flesta fall, vänder sig från skytten och flyr efter att det första skottet har avlossats. Utan att gå alltför djupt in i en diskussion om björnens farlighet, är det uppenbart att en skadeskjuten björn utgör en risk för människor.

En genomgång av alla kända fall, där björnar attackerat och skadat människor i Sverige och Norge de senaste 30 åren, visar att alla attacker skedde i situationer när avståndet mellan människa och björn understeg 40 meter när attacken inleddes.

Jakt, skadeskjutning och påskjutning var de helt dominerande riskfaktorerna.

Som björnjakten utförs i dag, med påskjutning från extremt korta avstånd och med en hög andel skadeskjutningar, är det helt klart att många jägare utsätter både sig själva och andra för en betydande risk.

SIGBJÖRN STOKKE

(Norsk institutt for naturforskning)

JON M. ARNEMO

(Høgskolen i Hedmark och Sveriges lantbruksuniversitet)

MAGNUS KRISTOFFERSSON

(Länsstyrelsen i Jämtland)

ARNE SÖDERBERG

(Statens Veterinärmedicinska Anstalt)

Vi vill passa på att tacka alla jägare och besiktningsmän som har bidragit med data, vilket gjort projektet möjligt att genomföra. Projektet fortsätter under 2008 och vi hoppas att alla jägare, som skjuter björn denna höst, vill bidra med information till projektet.

Totalt antal påskjutna björnar i studien var 337 (295 skjutna + 13 påskjutna avräknade + 29 påskjutna friskförklarade), av dessa var 65 (22% av 295) i livet när de återfanns medan 42 (13+29) var påskjutna men återfanns aldrig.

98 fredade lodjur "lagligt" skjutna hittills i år

I årets jakt på det egentligen fredade lodjuret sköts 86 lodjur av de av Naturvårdsverket totalt tilldelade 85. Jakten pågick under mars månad och fallor fick användas. Djur av alla åldrar och kön fick dödas, även ungar. 53 lodjur sköts utanför renskötselområdet och 33 djur inom renskötselområdet.

Skydds jakt har därtill beviljats på ytterligare 22 lodjur, varav sex djur sköts. Därutöver har fem lodjur skjutits i så kallad forsknings jakt i Njaarke sameby och ett lodjur har skjutits med åberopande av jaktförordningens 28 § om enskilds rätt att utan föregående beslut döda ett rovdjur som antas vara på väg att anfälla ett tamdjur.

Totalt har alltså hittills i år 98 lodjur skjutits under förmodat legala former.

Jakten på de fem lodjuren i forskningssyfte, åtalsanmäldes emellertid då den saknade erforderligt tillstånd.

För de 33 lodjuren tilldelade inom renskötselområdet är det fråga om skydds jakt för att minska skadorna på rennäringen.

För de 52 beviljade lodjuren utanför renskötselområdet åberopas denna säsong EU:s Art- och habitatdirektiv punkt 16e. Då lodjuren utanför renskötselområdet inte orsakar några skador, motiverades jakten med att den var "konflikt dämpande" och kunde "ge större acceptans för rovdjurspolitiken".

I Art- och habitatdirektivet som är införlivat i svensk lagstiftning, är lodjur, björn och varg enligt artikel 12 strikt fredade, det vill säga får inte dödas eller störas.

Undantag får göras enligt artikel 16 förutsatt att det inte finns någon annan lämplig lösning och att inte upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus försvåras. Motivet får bland annat vara att, enligt punkt 16 b: "undvika allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och andra typer av egendom" eller enligt 16 e: "under strängt kontrollerade förhållanden selektivt och i begränsad omfattning tillåta insamling och förvaring av vissa exemplar av de arter som finns förtecknade i bilaga 4 i en begränsad mängd som fastställs av de behöriga nationella myndigheterna."

Sedan lodjuret fredades utanför renskötselområdet 1986 och i hela landet 1991, har jakt trots detta tillåtits på arten varje år från och med vintern 1994/95.

Sveriges lodjurs jakt har tidigare anmälts till EU-kommissionen och till JO för brott mot Art- och habitatdirektivet. Det ledde till att kommissionen i ett motiverat yttrande år 2001 uppmanade Sverige att upphöra med jakten och att JO riktade skarp kritik mot Naturvårdsverket år 2004. Säsongerna 2003/04 och 2004/05, blev det en tillfällig återhållsamhet då lodjurs jakt endast beviljades inom renskötselområdet. Antal lodjur som skjutits varje år från och med 1994/1995 till och med i år är i tidsföljd (med det beviljade antalet lodjur inom parentes): 4(6), 12(35), 89(147), 90(168), 92(168), 165(183), 116(127), 100(114), 70(109), 26(33), 14(16), 54(51), 72(75), 86(85), totalt 904 (totalt 1232).

TATJANA KONTIO

Björnstammen och björnjakten ökar

Årets jakttilldelning, antal björnar per län:

- Värmlands län: Torsby och Hagfors kommuner 2 björnar.
- Dalarnas län: 35 björnar, varav högst 34 björnar utanför renskötselområdet.
- Gävleborgs län: 30 björnar.
- Jämtlands län: 35 björnar söder om E 14 och 35 björnar norr om E 14.
- Västernorrlands län: 18 björnar.
- Västerbottens län: 24 björnar, varav högst 16 björnar nedanför odlingsgränsen.
- Norrbottens län: Piteå, Luleå, Kalix och Haparanda kommuner 10 björnar. Pajala, Övertorneå, Överkalix kommuner samt Gällivare kommun nedanför odlingsgränsen 12 björnar.
- Övriga länet 32 björnar.

Foto: Jan-Åke Hillarp

I år får 233 börnar skjutas, betydligt fler än förra året. Fortfarande saknas yttryckliga kompetenskrav för björnjägare men en nyhet är begränsning av en jaktform med flera drivande hundar, som har bedömts som oetisk.

Vid höstens björnjakt får 233 björnar skjutas. Det är 49 fler än förra året, enbart i Jämtland 30 fler. Förra årets tilldelning var 184 björnar, varav 176 sköts och ytterligare fem påsköts och skadades utan att kunna återfinnas. Framför allt i Jämtlands och Gävleborgs län avlossades skott mot ytterligare ett betydande antal björnar, men det bedömdes att de inte blivit träffade, varför de inte avräknades från kvoten.

Jakten får pågå under tiden 21 augusti – 15 oktober utom i Norrbottens inland där den avslåses den 30 september. Orsaken är att björnarna där går tidigare i ide och inte bör störas i samband med detta.

Inte heller i år tillåts jakt vid åtel av hänsyn till risken för att

björnar tillvänjs vid människor samt hänsyn till riskerna för människor som rör sig i skogen utan att veta var en björnatel finns. Det är tillåtet att skjuta alla björnar med undantag för årsungar och björnhona som åtföljs av ungar samt de ungar som följer björnhona, oavsett ålder.

Analysen av tidigare års björnjakt visar att jägarna i åtskilliga fall hade missat att björnhonor hade årsungar. De båda senaste åren hade cirka 20 procent av alla skjutna björnhonor mjölk i spenarna.

SOM EN FÖLJD av de många påskjutningarna under förra året skriver Naturvårdsverket i sitt beslut att ”jägare som avser deltaga i björnjakt bör (min understrykning) avlägga skjutprovet

”björnpasset” och på andra sätt övningskjuta inför jakten”. Rovdjursföreningen har som sin mening framfört att det ska vara obligatoriskt för björnjägare att avlägga godkänt såväl skjutprov som teoretiskt prov.

Inför årets björnjakt har det blivit diskussion om så kallad packjakt, en jaktmetod där flera drivande hundar används och hundarna avlöses efter hand. Naturvårdsverket finner denna jaktmetod oetisk och föreskriver att högst två hundar får användas samtidigt och rekommenderar att hund som används vid jakten inte har ett arbetssätt som syftar till att hålla björnen i rörelse kontinuerligt.

DEN SVENSKA BJÖRNPOPULATIONEN beräknades hösten 2005 uppgå

till 2 350 – 2 900 individer och tillväxttakten beräknades enligt en nyligen framtagen rapport till 4,4 procent per år under åren 1998-2007. Stora variationer i tillväxttakten förekommer. Störst är den i Gävleborgs och Västernorrlands län med cirka tio procent och lägst i Dalarna och Västerbotten, där stammen betecknas som stabil.

Årets beslutade jakt utgör 9,1 procent av björnstammen. Om även annan känd dödlighet räknas in hamnar uttaget på 11,5 procent, vilket innebär att tillväxten i vissa områden minskar eller stannar av. I Jämtlands län räknar man med att stammen minskar, främst i Härjedalen och Strömsunds kommuner.

BJÖRN LJUNGGREN